

JERZY BOSOWSKI
Uniwersytet Opolski, Wydział Teologiczny
<https://orcid.org/0000-0002-8138-6595>

„Ale pozostawię wam przy życiu tych, którzy ujdą miecza pogan”: Ez 6 w świetle retoryki hebrajskiej

“I will leave a remnant, for you will have those who escaped
the sword among the nations”:
Ezek 6 in the light of Hebrew Rhetoric¹

Abstract

The text under study has been worked on many times by exegetes who have used diachronic methods. The application of the method of Hebrew rhetoric, which belongs to the synchronic methods, raises the hope of making new coverings. The study uncovered the structure of the studied text as parallel-centric with mirror composition. It has also been possible to discover number systems. The image of God that emerges from the passage (pericope) is God Almighty, but also God Merciful.

Keywords: Ezekiel, Prophet, Book of Ezekiel, Mountains of Israel, Oracle, Parallel-concentric Structure, Hebrew Rhetorical Method.

Abstrakt

Badany tekst był wielokrotnie opracowywany przez egzegetów, którzy posługiwali się metodami diachronicznymi i holistycznymi. Zastosowanie metody retoryki hebrajskiej, która należy do metod synchronicznych, budzi nadzieję na dokonanie nowych odkryć. W badaniu, w analizie oddolnej odkryto strukturę badanego tekstu. Natomiast w analizie odgórnej udało się odkryć strukturę całego badanego tekstu jako równoległo-koncentryczną o kompozycji lustrzanej. Odkryto także systemy liczbowe. Obraz Boga, który wyłania się z samodzielnej jednostki literackiej, to Bóg Wszechmogący, ale też Bóg Miłosierny.

¹ Cytaty w tytułach pochodzą z BT V i NASB.

Słowa kluczowe: Ezechiel, prorok, Księga Ezechiela, góry Izraela, wyrocznia, struktura paralelno-koncentryczna, metoda retoryki hebrajskiej.

Wprowadzenie

Rozdział szósty Księgi Ezechiela był wielokrotnie badany metodami diachronicznymi. Zostaną przedstawione dokonania na wybranych przykładach.

Leslie C. Allen dzieli badany tekst na 2 części: pierwsza (Ez 6,1-10) – wyrocznia przeciwko górą Izraela. Zawiera ona 2 podczęści: (ww. 2-7) – destrukcja lokalnych miejsc idolatrii i ich czcicieli; (ww. 8-10) – mowa kierowana do wygnańców. Druga część (Ez 6,11-14) – mowa przeciwko tym, którzy pozostali w kraju; także zawiera dwie podczęści: (ww. 11-13aα) – Boski gniew przeciw bałwochwalcom; (w. 13aβ) – śmierć i destrukcja jako odpowiedź na idolatrię. Jak się wydaje, autor widzi dwie wyrocznie w tekście: w pierwszej nacisk jest kładziony na środowisku zamieszkania bałwochalców, a w drugiej – na ludziach, którzy parali się idolatrią².

Z kolei Daniel Isaac Block wskazuje na formułę wprowadzenia występującą zarówno w Ez 6,1, jak i w 7,1. Także tekst dzieli na 2 części: 1. (ww. 2-10) – nieprzyjazny gest, główna wypowiedź, formuła poznania; 2. (ww. 11-14) – nieprzyjazny gest, główna wypowiedź, formuła poznania. Autor jest przekonany, że pierwotnie obie części mogły funkcjonować oddzielnie. Dopiero później redaktor je scalił. W opinii autora podstawowa treść w pierwszej części zawiera się w ww. 3-7. Natomiast w części drugiej to ww. 11-13aα. Są to wypowiedzi prorockie, których istotą jest nie tylko ogłoszenie destrukcji gór Izraela, ale przede wszystkim poznanie osoby Boga Izraela w działaniu³.

Józef Homerski dzieli Ez 6 na 3 części: ww. 1-7 – zapowiedź destrukcji całego kraju i jego mieszkańców; ww. 8-10 – uratowani przed mieczem i rozrzuceni między ludami; ww. 11-14 – przyczyną tragedii narodu wybranego była idolatria. Autor komentuje, że tekst jest przekazany względnie poprawnie, krytyka tekstu nie wprowadza niepewności, jednakże mógł powstawać etapami⁴.

Natomiast Giuseppe de Carlo twierdzi, że zapowiedź zniszczenia miasta mogła ludzi wygnańców w Babilonii, iż katastrofa ograniczy się do miasta i świątyni. Izraelici z kolejnych wyroczni i wizji proroka (zapisanych w następnych rozdziałach) dowiedzieli się, że destrukcja będzie dotyczyła całej ziemi Izraela⁵.

Większość zacytowanych badaczy stosowała metody diachroniczne, w których prowadzi się badania rozwoju tekstu od czasu jego powstania do finalnej redakcji. Głównym

² L. C. ALLEN, *Ezekiel 1–19* (Word Biblical Commentary 28; Dallas 1994) 85–86.

³ D. I. BLOCK, *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24* (New International Commentary on the Old Testament; Grand Rapids, MI 1997) I, 217–219.

⁴ J. HOMERSKI, *Księga Ezechiela* (Pismo Święte Starego Testamentu 11/1; Poznań 2013) 85.

⁵ G. DE CARLO, „Il giudizio di Dio su tutto Israele (Ez 6–7)”, *Parole di Vita* 58/4 (2013) 28–33, 29.

zarzutem kierowanym do propagatorów badań krytycznych było podejście „zachodnie” do tekstów starożytnych, które powstały w środowisku Orientu. Pisarze starotestamentalni nie kierowali się zasadami wypracowanymi w środowisku grecko-rzymskim, lecz w ośrodkach Bliskiego Wschodu. Coraz bardziej dochodzą do głosu podejścia synchroniczne w badaniu tekstu Ezechiela⁶.

W tym badaniu zastosowano metodę retoryki hebrajskiej, która należy do metod synchronicznych.

1. Wstępne zagadnienia literackie

1.1. Kontekst poprzedzający i następczy

Ezechiel rozpoczyna swą publiczną działalność w rozdziale 4. Po wizji Boga na tronie (Ez 1) został przeniesiony do Tell-Abib, gdzie mieszkali zesłańcy (Ez 3,14-15). Potem został powołany na stróża domu Izraela (Ez 3,16-21). Ponownie na polecenie Boga udał się na równinę (Ez 3,22), gdzie ponownie ujrzał chwałę Boga Izraela, otrzymał polecenie, by zamknąć się w swoim domu (w Tell-Abib; Ez 3,24), otrzymał obietnicę „włożenie powrozów”, by nie mógł pójść do współpraci w niewoli, oraz że będzie niemy (Ez 3,25-26). Jednak w w. 27 jest zapowiedź „otwarcia ust” prorockich, tylko wtedy, gdy Bóg będzie do niego przemawiał.

W rozdziałach 4–5 Ezechiel wykonuje czynności symboliczne, które są groźbami zarówno wobec Jerozolimy, jak i Izraelitów.

Badany tekst (Ez 6) to pierwsza wyrocznia przeciw Izraelowi. Mowy grożące Izraelowi kończą się dopiero w połowie Księgi, w rozdziale 24⁷.

2. Analiza retoryczna oddolna

2.1. Podział tekstu na mniejsze jednostki literackie

Do podziału na mniejsze jednostki literackie użyto następujących argumentów: tetragram (wyznacza części), zmiana tematu i zmiana osoby⁸.

⁶ A. S. JASIŃSKI, „Wstęp pastoralny do Księgi Ezechiela”, *Roczniki Teologiczne* <https://doi.org/10.18290/rt21681-4> 49–67, 61–63.

⁷ W Ez 24 występują 2 passusy (jednostki samodzielne): ww. 1-14 oraz 15-27. Oba teksty mają opracowanie w retoryce hebrajskiej, por. J. BOSOWSKI, „Kocioł Ezechiela (Ez 24,1-14) w świetle retoryki hebrajskiej”, *Scriptura Sacra* <https://doi.org/10.25167/ScrS/3919> 69–84; J. BOSOWSKI, „Brak żałoby po śmierci żony proroka Ezechiela (Ez 24,15-27) w świetle retoryki hebrajskiej”, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 41/2 (2021) 37–60.

⁸ W badaniu podstawą był przekład: R. RUMIANEK, „Księga Ezechiela”, *Prorocy. Hebrajsko-polski Stary Testament. Przekład interlinearny z kodami gramatycznymi, transliteracją i indeksem słów hebrajskich*

2.1.1. Część 1., urywek 1.

Urywek pierwszy zawiera 3 segmenty. Jest to wprowadzenie do wyroczni. Człon pierwszy zawiera klasyczną dla Księgi Ezechiela formułę słowa.

¹ I stało się	<i>słowo JHWH</i>	do mnie,	<u>mówiąc</u> :			
^{2a} Synu człowieczy,		skieruj	oblicze twoje	ku górom	Izraela .	
^{2b} I <i>prorokuj</i>	do nich.					
^{3a} I <u>powiesz</u> :	Góry	Izraela				
^{3b} <i>stuchajcie</i>	<i>słowa Pana,</i>	<i>JHWH.</i>				

Tetragram występuje w pierwszym i ostatnim członie. To inkluzja, która spina całą strukturę. Człony drugi i przedostatni zawierają wyrażenie: „góry Izraela”. To druga inkluzja. Segmenty drugi to centrum struktury: najważniejsze zadanie dla proroka. We wszystkich segmentach występują terminy związane z mówieniem/słuchaniem (ta sama grupa semantyczna).

W urywku występują 4 imperatywy: „skieruj”⁹, „prorokuj”, „powiesz” oraz „słuchajcie”.

W w. 2b występuje „prorokuj”, a w w. 3a „powiesz” (klasyczny binaryzm hebrajski)¹⁰. W. 3b zawiera sformułowanie: „słuchajcie” („słowa Pana, JHWH”)¹¹.

2.1.2. Część 2., urywek 1.

Urywek drugi ma 3 segmenty. Ponownie występuje formułą słowa i zaczyna się treść mowy Boga.

^{3c} Tak <i>mówi</i>	Pan,	JHWH	do gór	i do pagórków,	do potoków	i do dolin.
^{3d} Oto	Ja	sprowadzam	na was	miecz		

(ed. A. KUŚMIREK; Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2008) 1207–1209; w kilku miejscach te same terminy występujące w BH zostały poprawione na tak samo brzmiące, na potrzeby retoryki hebrajskiej.

⁹ Idiom: „skieruj swe oblicze ku” może sugerować nowe rozwiązanie problemu miejsc, w których żył prorok Ezechiel. W świetle tekstów ugaryckich jest on postrzegany jako idiom wysłania, por. W. H. BROWNLEE, „«Son Of Man Set Your Face», Ezekiel the Refugee Prophet”, *Hebrew Union College Annual* 54 (1983) 83–110, 83.

¹⁰ Por. R. MEYNET, „Binarność, podstawowa cecha języka biblijnego”, *Język Biblii a język współczesny. Praca zbiorowa* (Kraków 2006) 11–22.

¹¹ Greenberg wskazuje, że jest to wyjątkowo dobitna form wprowadzenia do wyroczni, por. M. GREENBERG, *Ezechiel 1–20* (Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament; Freiburg im Breisgau 2001) I, 161.

3c	i zniszczę			wyżyny wasze .	
4a	I będą zburzone			ołtarze wasze ,	
4b	i zostaną rozbite			stele wasze ,	
4c	i rzucę	zabitych waszych	przed	oblicze	bożków waszch .
5a	I położę	trupy synów	Izraela	przed	oblicze bożków ich,
5b	i rozrzucę	kości wasze	wokół		ołtarzy waszych .

W. 3c zawiera zwrot: „Tak mówi” (podmiot jest podwójny: „Pan”, „JHWH”) oraz adresata: „góry”, „pagórki”, „potoki” i „doliny”¹².

W w. 4a występuje termin „rozbite” (hebr. שָׁבַר [fonet. *szabar*] w Nifal; m.in.: „być złamanym”, „rozbitym”, „zniszczonym”)¹³. W przekładzie R. Rumianka były użyte terminy: „połamane” (w. 4b), „rozbite” (w. 6e) i „zniszczyłem” (w. 9c). Dla celów retorycznych zostało to ujednolicone (inna czcionka w tych miejscach). W całej Księdze Ezechiela termin ten występuje 23 razy, natomiast w badanym tekście aż 3 razy¹⁴. Sąsiednie wystąpienia to: 4,16; 5,16 i 14,13; chodzi o „złamanie podpory chleba”. W ww. 4c.5a powtarzają się terminy „przed oblicze” (לְפָנָי).

Swoisty refren tworzy końcówka כֶּם (*kem*; „wasze”, „waszych”, „waszymi”), która występuje w badanym urywku 8 razy. Dodatkowo od drugiego członu każdy rozpoczyna się czasownikiem (orzeczeniem) poprzedzonym spójnikiem *we* (ו). We wszystkich segmentach są elementy, które będą uczestniczyły w procesie destrukcji: „miecz”, „wyżyny”¹⁵, „ołtarze”, „stele”, „zabici”, „bożki”¹⁶, „trupy”, „kości”. Jest ich 7 (niektóre są powtórzone).

¹² Block podkreśla, że cztery elementy składają się na zwyczajny krajobraz Izraela, por. BLOCK, *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24*, 223.

¹³ Por. J. STRONG, *Hebrajsko-polski i aramejsko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów hebrajskich i aramejskich oraz kodami Baumgartnera* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2017) 1043.

¹⁴ Inny passus, w którym są aż 4 wystąpienia terminu שָׁבַר (Ez 30,22 – 2 razy), to jedna z wyroczni przeciw Egipcjom (Ez 30,22–26), gdzie faraon pojedynkuje się z królem Babilonu. Bóg mówi 4 razy o „złamanym” ramieniu/ramionach faraona.

¹⁵ Znak bałwochwalstwa „wyżyny” były antytezą świątyni, por. M. GREENBERG, *Ezekiel 1–20* (The Anchor Yale Bible Commentaries; New Haven, Conn. 1983) 162; miejsca kultu pogańskiego najczęściej były budowane na wyżynach, jednak można je było spotykać także w dolinach, a nawet w miastach (np. 2 Krl 17,9), por. ALLEN, *Ezekiel 1–19*, 87.

¹⁶ Termin גִּלְלִים (*gillilim*) – „(wyobrażenie) bożków” L. KOEHLER – W. BAUMGARTNER – J. J. STAMM, *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2008) 2: *Słownik hebrajsko-polski, słownik aramejsko-polski*, 182; też: „bożki”, „bałwany” (ich wyobrażenia); lokalizacja: Ez 6,4–6.9.13; J. STRONG, *Hebrajsko-polski i aramejsko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów hebrajskich i aramejskich oraz kodami Baumgartnera* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2017) 208; Klaus-Peter Adam wskazuje, że zgodnie z rdzeniem semantycznym גָּלַל, termin גִּלְלִים oznacza „walki”. Dostrzega powiązania tekstu Ezechiela z Egipcjami, które sugerują bardziej specyficzne użycie badanego terminu jako określenie koncepcji ikonograficznej skarabeusza. Twierdzi, że związek skarabeusza z wymianą serca w egipskim kulcie kostnicowym kształtuje tło Ez 6,5–6, por. K.-P. ADAM, „Gillilim: Rollers, Scarabs in Ezekiel”, *Catholic Biblical Quarterly* 83/2 (2021) 220–240, 220.

2.1.3. Część 2., urywek 2.

Następuje kolejna zmiana tematu. Nadal wyrocznia przekazuje informacje o destrukcji, jednak teraz o „miejscach zamieszkania” Izraelitów.

6 ^a	We wszystkich		siedzibach waszych
6 ^b	miasta	zostaną <u>zburzone</u>	i wyżyny <u>spustoszone</u> ,
6 ^c	aby	były <u>zburzone</u>	i <u>zniszczone</u> ołtarze wasze
6 ^d	i zostaną <u>rozbite</u> .	I zostaną <u>unicestwione</u>	bożki wasze ,
6 ^e		i będą <u>złamane</u>	stele wasze ,
6 ^f		i będą <u>zgnadzone</u>	dzieła wasze .

Ponownie końcówka **כֶּם** (*kem*; „wasze”, „waszego”) ma 5 wystąpień. Kolejny raz występują rzeczowniki, które będą podlegały zniszczeniu: „siedziby”¹⁷, „miasta”, „wyżyny”, „ołtarze”, „bożki”, „stele” oraz „dzieła” – to kolejny system liczbowy „siódemki”. Także jest 7 orzeczeń (czasowniki) dotyczących unicestwienia: „zburzone” (2 razy; ten sam rdzeń: **חרב**), „spustoszone”, „zniszczone”, „rozbite”, „zostaną unicestwione”, „złamane” oraz „zgnadzone”.

2.1.4. Część 2., urywek 3.

Następuje kolejna zmiana tematu: wymienione są konsekwencje destrukcji oraz formuła poznania.

7 ^a	I padnie	zabity	pośród was,
7 ^b	i poznacie,	że Ja	(jestem) JHWH.

Urywek ma tylko 1 segment. Są dwa orzeczenia: „padnie” oraz „poznacie”. Pierwszy dotyczy Izraela, drugi – Boga. To tworzy paralelizm antytetyczny.

2.1.5. Część 3., urywek 1.

Następna zmiana tematu: zamiast gróźb jest nadzieja.

8 ^a	Ale pozostawię	<u>przy</u> życiu	wam
8 ^b	<i>niedobitków</i>	miecza	<u>pośród</u> pogan,

¹⁷ W przekładzie R. Rumianka było: „miejsca zamieszkania”; termin **מוֹשָׁב** (*moshab*) to: „siedziba”, „zgromadzenie”, „mieszkanie” i „położenie”; zmienione też w w. 14c, por. STRONG, *Hebrajsko-polski słownik*, 578.

^{8c} <u>w</u> rozproszeniu waszym			<u>po</u> krajach.
^{9a} I wspomną	<i>niedobitki wasze</i>	Mnie	<i>pośród pogan,</i>
^{9b} (u) których	zostali <i>rozpędzeni</i> tam,		
^s			
^{9c} którym	rozbiłem	SERCE ICH	<i>cudzołożące,</i>
^{9d} które	odstąpiło	ode Mnie	
^{9e} i	OCZY ICH	<i>cudzołożące</i>	za bożkami ich.

Zmiana treści mowy Boga jest radykalna. Dotychczas były groźby zniszczenia i śmierci. Teraz zwrot: „pozostawię przy życiu” wprowadza nadzieję, że nie wszyscy zginą.

W w. 8 przedrostek **ב** pojawia się 4 razy: „przy życiu” (**בְּחַיֹּתָם**), „pośród pogan” (**בְּגוֹיִם**), „w rozproszeniu waszym” (**בְּהִרְוֹתֵיכֶם**) oraz „po krajach” (**בְּאֶרְצוֹת**).

W w. 9bcd terminem początkowym jest **אֲשֶׁר** (fonet. *aszer* – „który”, „które”).

W tekście zwracają uwagę powtórzone wyrażenia: „niedobitki” (ww. 8a.9a), „pośród pogan” (ww. 8a.9a). Łączą one 2 pierwsze segmenty, drugi i trzeci segment łączą wyrażenia „Mnie” oraz „które”. Terminy: „rozproszenie” (w. 8b) i „rozpędzenie” (w. 9b) są pojęciami synonimicznymi.

Natomiast wyrażenia „serce ich” i „oczy ich” są paralelizmem antytetycznym. Serce (wewnętrzny organ) dla starożytnych Izraelitów było siedzibą myśli i uczuć; oczy (zewnątrzny organ) to narzędzie jednego ze zmysłów¹⁸. „Wspominanie” (w. 9a) jest celem pozostawienia przy życiu. To ma być pamięć o niewierności wobec Boga Izraela.

2.1.6. Część 3., urywek 2.

Zmiana tematu: ocaleni Izraelici podejmą refleksję nad swoimi czynami.

^{9f} I będą się brzydzić	na obliczach swoich		z powodu zła,
^{9g} które	<u>uczynili,</u>	<u>wobec</u> wszystkich	obrzydlivości swoich.
^{10a} I poznają,	że Ja	JHWH	
^{10b}	Nie	na próżno	mówiłem,
^{10c} że <u>uczynię</u>	<u>wobec</u> nich		zło to. פ

¹⁸ Por. A. S. JASIŃSKI, *Księga Proroka Ezechiela. Nowy Komentarz. Ez 6–10* (Opole 2017) III, 29.

Refleksja spowoduje wstyd i obrzydzenie (por. Kpł 26). Wskazują to terminy: „zło” oraz „obrzydlivość”. W BH jest termin פָּנִים (fonet. *panim*), który ma znaczenie: „twarz”, „oblicze”¹⁹; zostało zmienione na: „na obliczach swoich” ze względu na to, że ten termin już się pojawiał i jeszcze się pojawi. Ostatnie wyrażenie w tym członie brzmiało: „dla niegodziwości”. W BH jest użyte רָעָה (*ra*)²⁰. Ponieważ ten sam termin występuje w w. 10b, dla ukazania zależności retorycznych zmienione zostało na „zło”. Termin „zło” jest inkluzją do całego urywka. W członie centralnym (w. 10a) jest formuła poznania.

W. 10 to formuła poznania, ale niezwykła. Wyrażenie: „na próżno” (חִנָּאָם – *hinnām*) w Księdze Ezechiela występuje jeszcze tylko w 14,23²¹. Słowo Boga wypełniło Jego czyny. „Żeby uczynić im zło” jest to swoista pedagogika Boża, karanie za niegodziwość, idolatrię i sprzeniewierzenie się przymierzu zawartemu na Synaju.

2.1.7. Część 4., urywek 1.

Ponownie jest formuła słowa. W kolejnej części następuje zmiana tematu – opisywane są czynności, które prorok ma wykonać na polecenie Boga. Powraca temat zniszczenia i śmierci.

11a	Tak mówi	Pan,				JHWH:
11b	<u>Kłaśnij</u>	<u>w dłoń swoją</u>	<u>i tupnij</u>	<u>nogą swoją.</u>		
11c	i mów: Biada!	Z powodu wszystkich	obrzydlivości	złych	domu	Izraela,
11e	który	od miecza,	<i>od głodu</i>	<i>i od zarazy</i>	padną.	
12a	(Kto jest) daleko			<i>od zarazy</i>	umrze,	
12b	a (kto) blisko	od miecza			padnie.	
12c	I ten, kto pozostanie,		i ten, kto ocalony,	<i>od głodu</i>	umrze.	
12d	I dopełnię		zapalczywość Moją			na nich.

W badanym urywku zwracają uwagę paralelizmy antytetyczne: „kłaśnij” oraz „tupnij”. Dopełniają je wyrażenia: „w dłoń swoją” i „nogą swoją”. Dłoń należy do górnego ramienia, noga – do dolnego; w dłoni można klasnąć, a nogą można tupnąć. Oba wyrażenia wskazują, że Ezechiel miał całym swoim jestestwem zaprotestować przeciw pleniącej się na górach Izraela idolatrii. Jednocześnie stanowi to paralelizm antytetyczny dla „serca” i „oczu” Izraelitów, występujących w w. 9. Podobnie wyrażenia: „ten,

¹⁹ STRONG, *Hebrajsko-polski słownik*, 876.

²⁰ „Zło”, „udręka”, „niedola”, „krzywda”, ale też „niegodziwość”, STRONG, *Hebrajsko-polski słownik*, 1013.

²¹ M.in.: „darmo”, „za nic”, „bez powodu”, „bezcelowo”, „na próżno”, STRONG, *Hebrajsko-polski słownik*, 354.

kto pozostanie” oraz „ten, kto ocalony” oznacza wszystkich. Są też powtórzenia: „od miecza”, „od głodu”, „padną” oraz „umrze”. „Od zarazy” jest synonimem „od głodu”. Oba prowadzą do śmierci.

Jest jeszcze dodatkowa inkluzja występująca w w. 11d: „wszystkich obrzydliwości złych domu Izraela” oraz wyrażenie: „i dopełnię zapalczywość Moją na nich” (w. 12d). Jest to paralelizm syntetyczny (przyczyna i skutek): „obrzydliwości złe” to czczenie idoli przez Izraelitów; „zapalczywość Moja na nich” to kara, która czeka na dom Izraela.

Dobrze jest też dostrzec nazwy własne: JHWH oraz Izrael. Inkluzją, która spina cały urywek, są terminy: „Pan” i „JHWH” (w. 11a) oraz „Moją” („zapalczywość”; w. 12d). To są określenia Boga.

2.1.8. Część 5., urywek 1.

Tekst nietypowo zaczyna się formułą poznania. Zazwyczaj wypowiedź Boga zaczyna się formułą słowa. Tu jednak jest to uzasadnione, gdyż najpierw jest podany skutek, a potem – przyczyna. Powraca temat zabitych, bożków, ołtarzy, wzgórz i gór. Jest też zmiana osoby na 2. os. l. mn. („wy”).

^{13a} I poznacie,	że Ja	(jestem) JHWH,	gdy będą	zabici wasi
^{13b} pośród		bożków waszych	wokół	OŁTARZY ICH
^{13c} na <u>każdym</u>	wzgórzu	wysokim,	na <u>wszystkich</u>	szczytach gór,
^{13d} i pod <u>każdym</u>	drzewem	zielonym,	i pod <u>każdym</u>	terebintem rozłożystym,
^{13e} (w) miejscu,	(w) którym	OFIAROWALI TAM	AROMAT	MIEY
^{13f} dla <u>wszystkich</u>		bożków swych.		

Warto zwrócić uwagę, że wyrażenia: „każdy” (3 razy) oraz „wszystkich” (2 razy) są w BH reprezentowane jako כָּל (*kol*) z różnymi znakami samogłosek. Poza formułą poznania treść tego urywka jest objęta inkluzją, którą tworzą wyrażenia: „bożków waszych” oraz „bożków swych” (paralelizm synonimiczny). Nadto wyrażenia, takie jak: „wzgórza wysokie” oraz „szczyty gór”, jak i „drzewo zielone” i „terebint rozłożysty”, to dwa paralelizmy synonimiczne.

Należy też dostrzec, że zwroty: „zabici wasi” (ludzie) „będą pośród” rzeczy (rzeczowników), których jest wymienionych 7: „bożki”, „ołtarze”, „wzgórza”, „szczyty”, „drzewo”, „terebint”²² oraz „miejsce”. To oznacza – wszędzie, na całym obszarze Erec Israel.

²² Terebint występuje w całym rejonie śródziemnomorskim, w tym w Palestynie (por. Rdz 35,4,8); jest to krzew (małe drzewo) do 8 m wysokości, por. B. SZCZEPANOWICZ, *Atlas roślin biblijnych. Pochodzenie, miejsce w Biblii i symbolika* (Kraków 2003) 104–105.

Segment centralny (w. 13cd) to „katalog” miejsc, gdzie mogą się znajdować ołtarze. Terminy: „bożki” (w. 13bf) oraz „ołtarze” (w. 13b.) i „ofiarowanie aromatu miłego” (w. 13e) stanowią obudowę segmentu centralnego (w. 13cd). Jest to struktura równo-koncentryczna o kompozycji lustrzanej.

2.1.9. Część 5., urywek 2.

Kolejna zmiana tematu. Teraz Bóg zapowiada swoje działanie. Także występuje zmiana osoby z 3. os. l. mn. („oni”) na 1. os. l. poj. („ja”).

^{14a} I wyciągnę	rękę Moją	nad nimi,			
^{14b} i uczynię	kraj	bezludziem	i pustkowie	od pustyni	aż do Dybla
^{14c} we wszystkich	siedziby ich.				
^{14d} I poznają,	że Ja	(jestem) JHWH.	☩		

Urywek zaczyna się działaniem Boga („ręka Moja”), a kończy tetragramem (paralelizm synonimiczny). W obu segmentach występują tylko 3 orzeczenia: „i wyciągnę”, „i uczynię” oraz „i poznają”. Pierwsze dwa dotyczą czynności Boga, natomiast trzecie dotyczy ludzi, którzy poznają Boga po Jego działaniu (paralelizm antytetyczny). Wymienić też należy rzeczowniki dotyczące ziemi Izraela: „kraj”, „bezludzie”, „pustkowie”, „pustynia” oraz „Dybla”²³ (w 1. segmencie) oraz „wszystkie siedziby ich” (w 2. segmencie). W pierwszym segmencie wymienione są konkretne miejsca (włącznie z nazwą własną), a w drugim segmencie występuje określenie ogólne, które obejmuje miejsca wymienione oraz niewymienione.

2.2. Struktury występujące w badanym tekście

W podziale na mniejsze jednostki literackie (por. podpunkt 2.1.) są ograniczenia. Najmniejszą jednostką literacką jest leksem (wyraz). Jednak najmniejszą jednostką retoryczną jest człon (grupa „wyrazów” połączonych między sobą ścisłymi relacjami składniowymi). Nie jest określone, ile tych wyrazów jest. Wyższą jednostką literacką jest segment (może zawierać 1, 2 albo 3 człony). Kolejną wyższą jednostką jest urywek (może zawierać 1, 2 albo 3 segmenty). Następną jednostką literacką jest część (może zawierać jeden, dwa albo trzy urywki). Części (może ich być wiele) wchodzi w skład passusu (albo fragmentu) jednostki samodzielnej tekstu (dawniej perykopa)²⁴.

²³ Też Ribla, Riblata, w kraju Chamat, na prawym brzegu rzeki Orontes, w północnej części gór Libanu; najbardziej na północ wysunięte miasto w Palestynie (Ez 6,14). Określenie „od pustyni (Negeb) do Ribla” oznaczało obszar całej Ziemi Świętej, por. P. C. BOSAK, *Leksykon wszystkich miejsc biblijnych* (Kraków 2016) 704.

²⁴ Por. R. MEYNET, „Terminologia specjalistyczna” (2021) https://www.retoricabiblicaesemitica.org/wp-content/uploads/2021/06/4_Terminology_Polski_21.05.18.pdf.

Natomiast w przypadku struktur takich ograniczeń nie ma. Do podziału tekstu posłużyły następujące argumenty: tetragram, zmiana tematu, zmiana rodzaju literackiego – przejście z narracji (epika) do dialogu (dramat). Podstawą podziału są: formuła słowa i formuła poznania; także litera **א**, którą masoreci oznaczali koniec jednostki literackiej.

Czasem formuła słowa pozostaje poza strukturą (żeby nie stosować wyrażenia: „człon bez pary”). Człony powinny mieć jedno orzeczenie, czasem są dwa orzeczenia, a czasem człon jest bez orzeczenia, jeśli pozostałe elementy korelują ze sparowanym członem.

Stosowane są określenia: paralelizm synonimiczny (podobieństwo), paralelizm antytetyczny (przeciwieństwo) oraz paralelizm syntetyczny (myśl zawarta w pierwszym członie jest rozwinięta w drugim albo zastosowana jest celowość: przyczyna i skutek). Centrum struktury wyraża najważniejszy przekaz teologiczny, który starożytny autor natchniony zamierzał przekazać.

2.2.1. Struktura zawarta w Ez 6,1-3b

A	¹ I stało się <i>słowo</i> JHWH do mnie, <i>mówiąc</i> :
B	^{2a} Synu człowieczy, <i>skieruj oblicze twoje</i> ku górom Izraela .
C	^{2c} I prorokuj do nich.
B'	^{3a} I <i>powiesz</i> : Góry Izraela
A'	^{3b} <i>sluchajcie słowa Pana, JHWH</i> .

A, A' – wspólny element to tetragram, dodatkowo terminy „mówiąc” oraz „słuchajcie” pochodzą z tej samej grupy semantycznej (paralelizm synonimiczny); B, B' – „skieruj” oraz „powiesz” to imperatywy oraz powtórzony termin „góry Izraela” (paralelizm synonimiczny); C – centrum struktury: najważniejsze zadanie Ezechiela: prorokować.

Jest to struktura paralelno-koncentryczna o kompozycji lustrzanej.

2.2.2. Struktura zawarta w Ez 6,3c-7b

Następuje zmiana tematu: rozpoczyna się treść przemowy Boga.

A	^{3c} <i>Tak mówi Pan, JHWH</i>
B	do gó r i do pagórków , do potoków i do dolin .
C	^{3d} Oto Ja sprowadzam na was <i>miecz</i>
D	^{3e} i zniszczę wyżyny wasze .
E	^{4a} I będą zburzone <i>ołtarze wasze</i> ,
F	^{4b} i zostaną <u>rozbite</u> <i>stele wasze</i> ,
G	^{4c} i rzucę zabitych waszych przed <i>oblicze bożków waszych</i> .
H	^{5a} I położę trupy synów Izraela przed <i>oblicze bożków ich</i> ,
I	^{5b} i <i>rozrzuć kości wasze wokół ołtarzy waszych</i> .
J	^{6a} We wszystkich siedzibach waszych miasta zostaną zburzone
I'	^{6b} i <i>wyżyny spustoszone</i> ,
H'	^{6c} aby były zburzone
G'	^{6d} i zniszczone <i>ołtarze wasze</i>
F'	^{6e} i zostaną <u>rozbite</u> .
E'	^{6f} I zostaną <u>unicestwione</u> <i>bożki wasze</i> ,
D'	^{6g} i będą złamane stele wasze ,
C'	^{6h} i <i>będą zgładzone dzieła wasze</i> .
B'	^{7a} I padnie zabity pośród was
A'	^{7b} i <i>poznacie, że Ja (jestem) JHWH</i> .

A, A' – formuła mowy i formuła poznania zawierają tetragram (paralelizm synonimiczny); jednocześnie jest to inkluzja, która spina opisywaną strukturę; B, B' – „góry”, „pagórki”, „potoki” i „doliny” to określenia miejsc, „pośród was” dotyczy ludzi (paralelizm antytetyczny); C, C' – „miecz” i „będą zgładzone” (paralelizm syntetyczny); D, D' – „zniszczę” oraz „będą złamane” (wyrażenia bliskoznaczne), „wyżyny” i „stele” łączy zaimek „wasze” (כֶּמֶץ – *kem*) – paralelizm synonimiczny; E, E' – „ołtarze wasze” i „bożki wasze”, ponownie zaimek „wasze” (כֶּמֶץ – *kem*) – paralelizm synonimiczny; F, F' – powtórzenie terminu „rozbite” (paralelizm synonimiczny); G, G' – „bożki wasze” i „ołtarze wasze” (paralelizm synonimiczny); H, H' – „Izrael” – nazwa własna, ale dotyczy „trupów synów” oraz „aby były zburzone”, w obu członach chodzi o zniszczenie (paralelizm synonimiczny); I, I' – „rozrzuć” oraz „spustoszone” (wyrażenia bliskoznaczne), „ołtarze” oraz „wyżyny” (miejsca kultu idolatrii), paralelizm synonimiczny; J – centrum: „We wszystkich siedzibach waszych miasta zostaną zburzone”.

Końcówka **קָמ** (*kem*; „wasze”, „waszych”, „waszymi”) występuje w ww. 3-6 aż 10 razy. Tworzy swoisty refren. Ponadto w tych wersach są elementy, które będą uczestniczyły w procesie destrukcji: „wyżyny”, „ołtarze”, „stele”, „zabici”, „trupy”, „kości” oraz „bożki”.

Jest 7 elementów, które będą uczestniczyły w procesie zniszczenia (niektóre są powtórzone).

Jest to struktura równoległo-koncentryczna o kompozycji lustrzanej.

2.2.3. Struktura zawarta w Ez 6,8-10

Zmiana tematu: niektórzy będą uratowani.

A	^{8a} Ale pozostawię przy życiu wam niedobitków miecza pośród pogan,
B	^{8b} <u>w rozproszeniu</u> waszym <i>po krajach</i> .
C	^{9a} I wspomną niedobitki wasze Mnie pośród pogan,
D	^{9b} (u) których <i>zostali rozprędzeni tam</i> ,
E	^{9c} którym rozbiłem SERCE ICH <i>cudzołożące</i> ,
F	^{9d} które odstąpiło ode Mnie
E'	^{9e} i OCZY ICH <i>cudzołożące</i> za bożkami ich.
D'	^{9f} I będą się brzydzić na obliczach swoich z powodu zła ,
C'	^{9g} które uczynili, wobec wszystkich obrzydliwości swoich .
B'	^{10a} I poznają, że Ja JHWH <i>nie na próżno mówiłem</i> ,
A'	^{10b} że uczynię wobec nich zło to . פ

A, A' – „pozostawię przy życiu wam niedobitków” i „że uczynię wobec nich zło to” (paralelizm syntetyczny); B, B' – „rozproszenia waszego po krajach” oraz „nie na próżno mówiłem” (paralelizm syntetyczny); C, C' – „wspomną niedobitki wasze” i „które uczynili, wobec wszystkich obrzydliwości swoich” (paralelizm syntetyczny); D, D' – („u) których zostali rozprędzeni tam” oraz „I będą się brzydzić na obliczach swoich z powodu zła” (paralelizm syntetyczny); E, E' – „serce ich cudzołożące” oraz „oczy ich cudzołożące”, „serce”, „oczy”, organy ludzkie, powtórzenie terminu „cudzołożące” (**קָמָה**); paralelizm synonimiczny); F – centrum: „które odstąpiło ode Mnie”.

Jest to struktura równoległo-koncentryczna o kompozycji lustrzanej.

2.2.4. Struktura zawarta w Ez 6,11-12

Zmiana tematu: teraz prorok ma wykonać czynności symboliczne i przemawiać. Tekst zaczyna się formułą słowa.

^{11a} Tak mówi Pan, JHWH:

- A ^{11b} *Kłaśnij w dłoń swoją* ^{11c} *i tupnij nogą swoją*
 B ^{11d} i mów: **Biada!** Z powodu wszystkich **obrzydliwości złych domu Izraela**,
 C ^{11e} który od *miecza*, od głodu i od zarazy *padną*.
 D' ^{12a} (Kto jest) daleko od zarazy umrze
 C' ^{12b} a (kto) blisko od *miecza padnie*.
 B' ^{12c} I ten, kto pozostanie, i ten, kto ocalony, **od głodu umrze**.
 A' ^{12d} I *dopełnię zapalczliwość Moją* na nich.

A, A' – „Kłaśnij w dłoń swoją i tupnij nogą swoją” oraz „dopełnię zapalczliwość Moją”; „dłoń” należy do górnej kończyny, „noga” – do dolnej, jest to paralelizm antytetyczny. Podobnie prorok (człowiek w. 11bc) i Bóg (w. 11a) tworzą paralelizm antytetyczny. Czyny Ezechiela oznaczają, że prorok całym swoim ciałem miał protestować przeciw idolatrii na górach Izraela. Rozwinięciem jest wyrażenie o „dopełnieniu zapalczliwości Boga”. Oba człony tworzą paralelizm syntetyczny; B, B' – „Biada! [...] obrzydliwości złych domu Izraela” i „od głodu umrze”; „Izrael” (nazwa własna) dopuszcza się „obrzydłości” (przyczyna), śmierć z głodu (skutek), (paralelizm syntetyczny); C, C' – oba człony zawierają powtórzone terminy: „od miecza” (בַּחֶרֶב) oraz „padną”/„padnie” (יִפְּלוּ/יִפֹּד), (paralelizm synonimiczny); D – „(Kto jest) daleko od zarazy umrze” (centrum).

Jest to struktura równo-koncentryczna o kompozycji lustrzanej.

2.2.5. Struktura zawarta w Ez 6,13-14

Powraca temat destrukcji. Tekst zaczyna się i kończy formułą poznania.

- A ^{13a} *I poznacie, że Ja (jestem) JHWH*,
 B ^{13b} gdy **będą zabici wasi pośród bożków waszych wokół ołtarzy ich**
 C ^{13c} na każdym *wzgórzu wysokim*, na wszystkich *szczytach gór*,
 D ^{13d} i pod każdym drzewem zielonym,
 F ^{13e} i pod każdym terebintem rozłożystym,
 F' ^{13f} (w) miejscu, (w) którym ofiarowali tam aromat miły dla wszystkich bożków swych.
 D' ^{14a} I wyciągnę rękę Moją nad nimi,

C' ^{14b} i uczynię kraj bezludziem i pustkowiec od pustyni aż do Dybla

B' ^{14c} **we wszystkich siedziby ich.**

A' ^{14d} I poznają, że Ja (jestem) JHWH. ▢

A, A' – formuły poznania, które tworzą inkluzję (paralelizm synonimiczny); B, B' – „będą zabici wasi pośród bożków waszych wokół ołtarzy ich” (wymienione 3 rzeczowniki: „zabici”. „bożki” i „ołtarze”) oraz „we wszystkich miejscach zamieszkania” (ogólnie: wszędzie; paralelizm synonimiczny); C, C' – „na każdym wzgórzu wysokim, na wszystkich szczytach gór” (wymiaru wertykalne) oraz „bezludziem i pustkowiec od pustyni aż do Dybla” (wymiaru horyzontalne), (paralelizm antytetyczny); D, D' – „pod każdym terebintem” oraz „wyciągnę rękę Moją nad nimi” (paralelizm syntetyczny); F, F' – „pod każdym terebintem rozłożyłystem” (= wszędzie) i „miejsce, gdzie ofiarowali [...] aromat [...] dla wszystkich bożków swych” (= wszędzie), paralelizm synonimiczny).

Jest to struktura paralelna o kompozycji lustrzanej.

3. Analiza retoryczna odgórna

Każda formuła słowa („I stało się słowo JHWH do mnie, mówiąc”) w Księdze Ezechiela służy jako wtórny, makrostrukturalny znacznik. Żadna formuła słowa prorociego (np. formuła poznania: „i poznacie, że Ja [jestem] JHWH”) nie jest ignorowana ani nie jest traktowana w sposób szczególny. Formuły słowa są umieszczone w jasnej i bezpośredniej relacji z innymi formułami w Księdze, tak aby utworzyć wiarygodną strukturę literacką Ezechiela²⁵.

Podczas analizy oddolnej udało się odkryć, że formuła poznania („i poznacie”, „i poznają”) powtarza się 4 razy (ww. 7.10.13.14). Także termin „miecz” powtarza się 4 razy (ww. 3.8.11.12). Natomiast zwrot: „pozostawię przy życiu” występuje tylko raz (w. 8). To pozwala odkryć strukturę badanego tekstu. Jest to struktura paralelno-koncentryczna o kompozycji lustrzanej: A – B – C – B' – A'.

²⁵ Por. T. D. MAYFIELD, „A Re-Examination of Ezekiel's Prophetic Word Formulas”, *Hebrew Studies* 57 (2016) 139–155, 139.

A	(ww. 1-3)	Oto Ja sprowadzam na was miecz (חֶרֶב).	w. 3d
B	(ww. 4-7)	I padnie zabity pośród was, <i>i poznacie</i> (וַיִּדְעֻתֶם), że Ja (jestem) JHWH.	w. 7ab
C	(w. 8)	Ale POZOSTAWIĘ PRZY ŻYCIU (בְּהַיּוֹת) wam niedobitków miecza (חֶרֶב) pośród pogan,	w. 8a
B'	(ww. 9-10)	<i>I poznają</i> (וַיִּדְעוּ), że Ja, JHWH nie na próżno mówiłem	w. 10a
A'	(ww. 11-14)	(Kto jest) daleko od zarazy umrze, a (kto) blisko od miecza (חֶרֶב) padnie.	w. 12ab

Gdzie: A – „miecz”; B – formuła poznania; C – „pozostawię przy życiu”.

3.1. Nazwy własne i systemy liczbowe

Księga Ezechiela zawiera wiele gatunków literackich, jednak wizje odrodzenia teokracji w nowej rzeczywistości wskazują na początki pojawiającej się nowej formy literackiej, zwanej apokaliptyką²⁶.

W tym gatunku mają znaczenie symbole, także symbolika liczb. Liczba „siedem” pośród wszystkich liczb o znaczeniu symbolicznym jest w Biblii najważniejsza. Jest to liczba, która wyraża zakończenie dzieła stworzenia przez Boga (Rdz 2,2). Wyraża doskonałość, całość, pełnię i pewność²⁷.

Nazwy własne: „JHWH” (8 razy), „Izrael” (4 razy), „Dybla”/„Ribla” (1 raz).

- ww. 3-5: 7 czynności i 7 przedmiotów określających zniszczenie: „sprowadzam” (miecz), i „zniszczę” (wyżyny), „zburzone” (ołtarze), „połamane” (stele), „rzucę” (zabitych), „położę”, (trupy), „rozzrucę” (kości);
- w. 6: 7 czasowników dotyczących destrukcji: „zburzone” (חָרַב – razy 2), „spustoszone” (יָשַׁם), „zniszczone” (אָשַׁם), „rozbite” (שָׁבַר), „przestaną istnieć” (שָׁבַת), „złamane” (גָּדַע) oraz „zglądzone” (מָחָה);
- w. 6: 7 miejsc do zniszczenia: „siedziby”, „miasta”, „wyżyny”, „ołtarze”, „bożki”, „stele” oraz „dzieła”;
- w. 13: 7 rzeczowników, które ulegną zniszczeniu: „bożki”, „ołtarze”, „wzgórza”. „szczyty”, „drzewo”, „tereblint”, „miejsce”;
- „miecz” – 4 razy;
- formuła poznania („i poznacie”, „i poznają”) – 4 razy;
- 3 razy występuje termin „rozbite” שָׁבַר – (*shabar*) w ww. 4b.6d.9c.

²⁶ ZESPÓŁ BIBLISTÓW POLSKICH Z INICJATYWY TOWARZYSTWA ŚWIĘTEGO PAWŁA, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu: najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem* (ed. T. BRZEGOWY et al.; Częstochowa 2009) 1847–1848.

²⁷ L. RYKEN – T. LONGMAN III – J. WILHOIT (ed.), *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2003) 904; por. J. CZERSKI, *Apokalipsa Świętego Jana. Wstęp i komentarz. Cz. I. Ap 1–3* (Opole 2018) 63.

4. Interpretacja teologiczna

Odkryta w analizie odgórnej struktura reprezentuje cały poddany badaniu tekst. Zawiera 5 członów: A i A', które mają ten sam termin „miecz” oraz formuły poznania wraz z tetragramem; B i B'. Człon centralny (C) jest oryginalny na tle całego tekstu.

4.1. Miecz

Termin „miecz” (חֶרֶב) w Księdze Ezechiela występuje 87 razy (Ez 5–39)²⁸. Ostatnie wystąpienie to Ez 39,23, czyli kończy się przed wizją Nowego Miasta. Najczęściej jest narzędziem, którym Bóg karze za brak wierności²⁹.

Terminowi „miecz” towarzyszą groźne zwroty: „Oto sprowadzę na was miecz i zniszczę wasze wyżyny” (6,3); „padnie od miecza” (6,11); „zginie od miecza” (7,15); „mieczami poćwiartują na części” (16,40).

Rozdział 21. jest poświęcony groźbom wobec Jerozolimy. Karanie odbędzie się mieczem: „dobędę miecza mego z pochwy i wytnę spośród ciebie sprawiedliwego i grzesznika” (21,3); „I wszyscy poznają, że Ja, Pan, wydobyłem miecz z pochwy; już nie powróci do niej” (21,5); „Krzycz i lamentuj, synu człowieczy, gdyż zawisł on nad moim ludem, nad wszystkimi książętami izraelskimi, wydanymi pod miecz wespół z moim ludem” (21,12); „Miecz podwoi i potroi ofiary, miecz mnożący zabitych, wielki miecz, który wokół was krąży” (21,21).

Nie tylko Izrael będzie karany za idolatrię. Także narody, które są wrogami Izraela, czeka miecz: „Wyciągnę rękę przeciwko Edomowi i wytracę w nim ludzi i zwierzęta, i zamienię go w pustynię – od Temanu aż do Dedanu polegną od miecza” (25,13); „Córki zaś jego, które są na stałym lądzie, będą zabite mieczem” (26,6; przeciw Tyrowi); „Kopytami swych koni stratuje wszystkie twe ulice, lud twój mieczem wybije” (26,11; także wobec Tyru); „Kusz i Put, i Lud, i cudzoziemcy wszyscy, i Kub, i synowie ziemi przymierza razem z nimi pogina od miecza” (30,5); „Bo nienawiść twoja jest odwieczna i oddałaś Izraelitów pod miecz w czasie zagłady” (35,5; ponownie przeciw Edomowi); „Ześlę na niego zarazę i krew na jego ulice, a zabici będą padać w jego środku pod razami miecza podniesionego na niego zewsząd” (28,23; przeciw Sydonowi).

Przeciw Egipcjom: „Oto sprowadzę na ciebie miecz i wytrzebię spośród ciebie ludzi i zwierzęta” (29,8); „Miecz przyjdzie na Egipt i trwoga nastanie w Kusz, kiedy w Egipcie polegną zabici, gdy zabiorą jego bogactwo i gdy posady jego będą rozwalone” (30,4; Kusz to sąsiad Egiptu); „Upadną podpory Egiptu i wywróci się jego dumna potęga; od Migdol aż do Sjene polegną od miecza” (30,6; oba wymienione miasta to geograficzne określenie Egiptu; od północy do południa); „Oto występuję przeciw faraonowi, królowi

²⁸ חֶרֶב (*hereb*) – „miecz”, „nóż”, „narzędzie do cięcia kamienia”, STRONG, *Hebrajsko-polski słownik*, 371.

²⁹ W tym punkcie wszystkie cytaty z Biblii za BT V.

egipskiemu, i złamię jego ramię tak zdrowe, jak i nadłamane, i miecz wytrączę mu z ręki” (30,22; faraon pojedynkuje się z królem Babilonii); „wśród nieobrzezanych będziesz leżał wspólnie z tymi, którzy poginęli od miecza. Tak będzie z faraonem i wszystkimi jego poddanymi” (31,18). Ostatni cytat pochodzi z szóstej wyroczni przeciw Egiptowi (Ez 32,17-32). W niej termin „miecz” występuje 14 razy (2 razy 7) wraz z 14 określeniami Egiptu w pierwszej wyroczni (Ez 29,1-16). Tworzy inkluzję spinającą kompozycję wyroczni przeciw Egiptowi³⁰.

W Nowym Testamencie też występuje podwójna siódemka: „Wtedy Piotr podszedł do Niego i zapytał: Panie, ile razy mam przebaczyć, jeśli mój brat zawini względem mnie? Czy aż siedem razy? Jezus mu odrzekł: Nie mówię ci, że aż siedem razy, lecz aż siedemdziesiąt siedem razy” (Mt 18,21-22). Jezusowi nie chodziło o liczbę „77”, ale o podwójną „siódemkę”, która symbolizuje „pełnię”, „całość”, nawet podwójną „pełnię”.

Termin „miecz” w Biblii Hebrajskiej występuje ponad 2700 razy. Zdecydowana większość przypadków w księgach prorockich to narzędzie karania w ręku Boga. Zostaną podane przykłady ograniczone do pozostałych proroków wielkich.

W Księdze Izajasza: „Twoi [Jerozolimy] najwaleczniejsi polegą od miecza i twoi wojownicy na wojnie” (3,25); „Każdy, kogo znajdą, będzie przebity, każdy schwytyany polegnie od miecza” (przeciw Babilonowi; 13,15); „W ów dzień Pan ukarze swym mieczem, twardym, wielkim i mocnym, Lewiatana, węża płochliwego, Lewiatana, węża zwiniętego; zabije też potwora morskiego” (symbole nieprzyjaciół Boga; 27,1).

W Księdze Jeremiasza: „Na próżno karałem synów waszych: nie przyjęli tego jako nauki. Prorocy wasi stali się pastwą waszego miecza, niby lwa siejącego spustoszenie” (przeciw Izraelowi; 2,30); „Dlatego tak mówi Pan Zastępów: Oto ich ukarzę. Młodzieńcy ich poniosą śmierć od miecza, synowie ich i córki umrą z głodu” (wobec przeciwników Jeremiasza; 11,22); „Ześlę na nich miecz, głód i zarazę, dopóki nie znikną z powierzchni ziemi, którą dałem im i ich przodkom” (przeciw Izraelowi; 24,10).

Księga Daniela zawiera termin „miecz” tylko w jednym miejscu: „Mędrcy spośród ludu pouczą wielu, polegą jednakże od miecza i ognia, w więzieniach i wskutek łupiestwa – ale tylko do czasu” (11,33). Daniel pochodził z rodu królewskiego i był w młodości deportowany do Babilonii. Jako dobrze urodzony i wykształcony służył na dworze królewskim. Potrafił wyjaśniać sny i dzięki temu osiągał coraz wyższe godności³¹.

W Nowym Testamencie sprawa jest bardziej skomplikowana. Termin: μάχαιρα (*machaira*) jest częściej stosowany³². Występuje w: Mt 10,34; 26,47.51.52.52.55;

³⁰ Por. J. BOSOWSKI, „Trzy poziomy struktur i kompozycja w wyroczniach przeciw Egiptowi. Księga Ezechiela rozdziały od 29 do 32 w świetle retoryki hebrajskiej”, *Scriptura Sacra* <https://doi.org/10.25167/ScrS/5035> 15–61, 49–50.

³¹ Por. „Wstęp do Księgi Daniela”, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami* (ed. M. PETER – M. WÓLNIEWICZ; Poznań 42009) 3: *Stary Testament*, 416–418, 416.

³² Wielki nóż, używany do zabijania zwierząt i rozcinania mięsa, albo krótki miecz (zakrzywiony: do cięcia; prosty: do pchnięcia), por. J. STRONG, *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego* (Prymasowska Seria Biblijna 42; Warszawa 2015) 489–490.

Mk 14,43.47.48; Łk 21,24; 22,36.38.49.52; J 18,10.11; Dz 12,2; 16,27; Rz 8,35; 13,4; Ef 6,17; Hbr 4,12; 11,34.37; Ap 6,4.16; 13,10.14.

Przykłady występowania „małego miecza”: „Nie sądzicie, że przyszedłem pokój przynieść na ziemię. Nie przyszedłem przynieść pokoju, ale miecz” (Mt 10,34); „Gdy On jeszcze mówił, oto nadszedł Judasz, jeden z Dwunastu, a z nim wielka zgraja z mieczami i kijami, od arcykapłanów i starszych ludu” (Mt 26,47); „A oto jeden z tych, którzy byli z Jezusem, wyciągnął rękę, dobył miecza i ugodziwszy sługę najwyższego kapłana, odciął mu ucho” (Mt 26,51); „Wtedy Jezus rzekł do niego: Włóż miecz na swoje miejsce, bo wszyscy, którzy za miecz chwytają, od miecza giną” (Mt 26,52); „W owej chwili Jezus rzekł do tłumów: Wyszliście z mieczami i kijami jak na zbójcę, żeby Mnie ująć. Codziennie zasiadałem w świątyni i nauczałem, a nie pochwylicie Mnie” (Mt 26,55).

Miecz jako narzędzie do ranienia i zabijania zawsze jest groźny. W powyższych przykładach to raczej narzędzie, które dodaje odwagi, choć demonstracja jego działania (odcięte ucho) była skuteczna.

Natomiast jest jeszcze drugi termin w Nowym Testamencie na określenie miecza: *ῥομφαία* (*rhomphaia*). Występuje w: Łk 2,35; Ap 1,16; 2,12.16; 6,8; 19,15.21³³.

„A Twoją duszę miecz przeniknie – aby na jaw wyszły zamysły serc wielu” (Łk 2,35); „W prawej swej ręce miał siedem gwiazd i z Jego ust wychodził miecz obosieczny, ostry. A Jego wygląd – jak słońce, kiedy jaśnieje w swej mocy” (Ap 1,16); „Aniółowi Kościoła w Pergamonie napisz: To mówi Ten, który ma miecz obosieczny, ostry” (Ap 2,12); „Nawróć się zatem! Jeśli zaś nie – przyjdę do ciebie niebawem i będę z nimi walczył mieczem moich ust” (Ap 2,16); „I ujrzałem: oto koń trupio bładny, a imię siedzącego na nim Śmierć, i Otchłań mu towarzyszyła. I dano im władzę nad czwartą częścią ziemi, by zabijali mieczem i głodem, i morem, i przez dzikie zwierzęta” (Ap 6,8); „I wyszedł inny koń – barwy ognia, a siedzącemu na nim dano odebrać ziemi pokój, by się wzajemnie ludzie zabijali i dano mu wielki miecz (*μάχαιρα*)” (Ap 6,4). To jest przykład, że „miecz”, gdzie użyto terminu *μάχαιρα* (*machaira*), jednocześnie jest określony jako „wielki” (*μεγαλη*).

Termin *ῥομφαία* (*rhomphaia*) budzi grozę. Wizjoner w Apokalipsie objaśnia, co będzie się działo w przyszłości. Jednak prorokstwo Symeona (Łk 2,33-35) ma wyrażenie, które oznacza miecz obosieczny i długi. To sugeruje, że cierpienie Marii, matki Jezusa, będzie na wzór apokaliptycznych cierpień po to, „aby na jaw wyszły zamysły serc wielu”.

Jak widać na przykładach, w Nowym Testamencie „miecz” to starożytna broń, która mogła służyć zarówno do obrony, jak i agresji. Wyjątkiem jest Apokalipsa św. Jana, która pełnymi garściami czerpie z Księgi Ezechiela³⁴.

³³ Wielki miecz, właściwie długi tracki oszczep, ale i rodzaj długiego miecza, który zwykło się nosić na prawym ramieniu, por. STRONG, *Grecko-polski słownik*, 682.

³⁴ Beate Kowalski porównywała teksty greckie Księgi Ezechiela i Apokalipsy św. Jana. Jej badania wskazały na różnorodne formy recepcji pisma proroka w Apokalipsie, z których najważniejsze są nawiązania werbalne i strukturalne, por. B. KOWALSKI, *Die Rezeption des Propheten Ezechiel in der Offenbarung des*

4.2. Formuła poznania: „i poznać” (יָדַעְתֶּם), „że Ja (jestem) JHWH”

Termin „widzieć”, „znać” (יָדַע – *yada*) występuje w BH 873 razy³⁵. Formuła poznania: „I poznać / I poznają, że ja (jestem) JHWH” jest charakterystyczna dla Księgi Ezechiela.

Tej formule zawsze towarzyszy tetragram (JHWH) – imię Boga. W Biblii Hebrajskiej występuje ponad 5,5 tys. razy, w Księdze Ezechiela – 434³⁶.

W Starym Testamencie występują imiona teoforyczne, które zawierają imię Boga, np. Jozue (יהושע – *Jehoszua*; „Jahwe jest wybawieniem”), Jeszua (ישוע – *Jeshua*; „Jahwe jest wybawieniem”/„Jahwe to wybawienie”), Ozeasz (הושע – *Hoszea*, skrót od *Jehoszua*).

Także Jeremiasz (יְרֵמְיָהוּ – *Jirme-jahu*; „Jahwe, podnieś z upadku” lub „Jahwe dźwiga”, „Jahwe podnosi”), również imię hebr. Jojakin (יְהוֹיָכִין – *Jehojakin*; „Jahwe umacnia”) są nośnikami imienia Boga Izraela.

W Nowym Testamencie także występują imiona teoforyczne, np. Mateusz (hebr. מַתִּיתָהוּ – *Matatiahu*, gr. Ματθαῖος: „dar Jahwe”).

Jednak najważniejszym imieniem Nowego Testamentu jest „Jezus” (od hebr. ישוע – *Jehoszua* lub forma skrócona ישו – *Jeszua*; gr. Ἰησοῦς) i oznacza: „Jahwe jest zbawieniem”.

Oznacza to, że chrześcijaństwo, czcząc Jezusa, syna Bożego, jednocześnie czczy imię Boga Izraela. Dokładnie tego samego Boga, którego czczy Żydzi.

Deklaracja „Dabru emet” (דברו אמת – „Mówcie prawdę”), dotycząca wzajemnych relacji judaizmu i chrześcijaństwa, została ogłoszona w USA 10 września 2000 r. Podpisała ją grupa ponad 120 rabinów i teologów żydowskich.

Była odpowiedzią na dokument Soboru Watykańskiego II: „Nostra aetate” („W naszej epoce”)³⁷. Jeden z najkrótszych dokumentów tego Soboru zawiera zaledwie 5 punktów. Najistotniejszy – zdaniem komentatorów – to punkt 4. Dotyczy on stosunku Kościoła katolickiego do judaizmu. Odnosi się do ważnych zagadnień teologicznych, które w historii chrześcijaństwa były podejmowane, jak np. trwałość przymierza Boga z Izraelem czy problem oskarżenia Żydów o bogobójstwo. Deklaracja wzywa zarówno chrześcijan, jak i Żydów do dialogu. Sugeruje, by w nauczaniu kościelnym i katechezie nie nauczać o Żydach i judaizmie niczego, co jest niezgodne z prawdą zawartą w Ewangelii. Także w tym punkcie w sposób niebudzący wątpliwości bardzo mocno potępiono prześladowania, które kiedykolwiek kierowano przeciw Żydom.

Natomiast deklaracja „Dabru emet” w pierwszym punkcie zawiera odpowiedź środowiska intelektualistów żydowskich dla chrześcijan: „Żydzi i chrześcijanie czczą tego

Johannes (Stuttgarter biblische Beiträge 52; Stuttgart 2004); obszernie omówienie w j. polskim znajduje się w A. S. JASIŃSKI, *Księga Proroka Ezechiela. Nowy Komentarz. Wstęp. Cz. 3* (Opole 2023) XIII, 180–233.

³⁵ STRONG, *Hebrajsko-polski słownik*, 416–417.

³⁶ E. JENNI – C. WESTERMANN, *Theological lexicon of the Old Testament* (Peabody, MA 1997) 685.

³⁷ PAWEŁ BISKUP, „Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich”, *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekryty, deklaracje. Tekst łacińsko-polski* (ed. E. FLORKOWSKI – J. GROBLICKI; Poznań 1968) 517–523.

samego Boga. Przed powstaniem chrześcijaństwa Żydzi byli jedynymi, którzy czcili Boga Izraela. Jednak chrześcijanie również czczą Boga Abrahama, Izaaka i Jakuba, Stworzyciela nieba i ziemi. Choć chrześcijańskie praktyki religijne nie są życiodajnym religijnym wyborem dla Żydów, my, jako żydowscy teologowie, cieszymy się, że poprzez chrześcijaństwo setki milionów ludzi weszło w związki z Bogiem Izraela³⁸.

4.3. „Ale pozostawię przy życiu wam niedobitków”

Wyrażenie „ale pozostawię” zawiera w sobie termin יָתַר (*jatar*). Oznacza ono: „zostać pozostawionym”, „pozostawać (przez jakiś czas)”, „zostawić”; w Hifil: „odłożyć”, „zostawić”, „oszczędzić”, „zachować żywego”. W Nowym Testamencie terminem bliskoznacznym jest „zbawienie”³⁹. Terminu tego Zachariasz używa 3 razy w *Benedictus* (m.in. kantyku śpiewany w czasie jutrzni; Łk 1,67-79). Zachariasz z Nowego Testamentu nosił imię proroka Starego Testamentu. To kolejne imię teoforyczne zawierające imię Boga Izraela (יהוה יָדָר, *Zecharja*, „Jahwe pamięta”).

Termin „zbawienie” występuje w kantyku (Łk 1,69): „i moc zbawczą nam wzbudził” (dosłownie: καὶ ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῖν – „i podniósł róg zbawienia nam”); także w Łk 1,71: „że nas wybawi od nieprzyjaciół” (dosłownie: σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν – „zbawienie od wrogów naszych”) oraz w w. 77: „Jego ludowi dasz poznać zbawienie” (dosłownie: τοῦ δοῦναι γινῶσιν σωτηρίας τῷ λαῷ αὐτοῦ – „dać poznanie zbawienie ludowi jego”). Termin ten występuje w: Mk, Łk, J, Dz, Rz, 2 Kor, Ef, Flp, 1 Tes, 2 Tes, 2 Tm, Hbr, 1 P, 2 P, Jud, Ap.

Nowy Testament mówi wprost o zbawieniu: „I nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni” (Dz 4,12). Nawet jeżeli nie używa tego terminu, to w tekście są sugestie, aluzje teologiczne albo moralne do zbawienia.

4.4. Systemy liczbowe

Również systemy liczbowe występujące w badanym tekście są dodatkowym przekazem. Dominują systemy „czwórki” i „siódemki”. Liczba „cztery” obejmuje: imię Boga (JHWH) – 8 razy (2 × 4), termin „Izrael” (4 razy) oraz formuła poznania (4 razy). Grupowanie przedmiotów po 4 oddaje uniwersalny charakter podmiotu. Jest też wyrazem kompletności, która ma swą genezę w przestrzeni, np. 4 strony świata⁴⁰.

³⁸ POLSKA RADA CHRZEŚCIJAN I ŻYDÓW, „Dabru emet – mówcie prawdę!” (2000) <https://www.prchiz.pl/prchizwypzyd1popup> [dostęp luty 12, 2024].

³⁹ Σωτηρία (*sōtēria*) – „wyzwolenie”, „zachowanie”, „bezpieczeństwo”, „wybawienie”, „uwolnienie” („wyzwolenie od ataków nieprzyjaciół”; „działanie prowadzące do bezpieczeństwa”), STRONG, *Grecko-polski słownik*, 753.

⁴⁰ RYKEN – LONGMAN III – WILHOIT (ed.), *Słownik symboliki biblijnej*, 136.

Liczba 4 w semickim rozumieniu oznacza „wszędzie”. W badanym tekście groźby wypowiedane wobec gór dotyczą całego terytorium Izraela. Cztery są też formuły poznania; można to oznaczać, że Izraelici, którzy dopuszczali się idolatrii, wszędzie się przekonają, że Bóg domaga się wierności przymierzu zawartemu na Synaju.

Cztery razy występuje też termin „miecz”, co sugeruje, że karanie za niewierność też będzie wszędzie.

Również liczba „siedem” jest symboliczna i wskazuje na pełnię, całość (por. Rdz 1,1–2,3). W ww. 3–5 jest 7 czynności i 7 przedmiotów, które posłużą zniszczeniu przedmiotów bałwochwalstwa. W. 6 zawiera 7 czasowników dotyczących destrukcji oraz 7 miejsc do zniszczenia. Natomiast w w. 13 jest 7 rzeczowników, które dotyczą unicestwienia. Łącznie jest pięć systemów „siódemki”. Liczba „pięć” też ma swoją symbolikę. Najczęściej oznacza sprawiedliwą rekompensatę (por. Wj 22,1 – „pięć wołów zwróci za jednego”; Lb 3,47), choć też oznacza hojną nagrodę (Rdz 43,34; 45,22)⁴¹. Wypowiedane groźby wobec idolatrii wskazują, że chodzi o sprawiedliwą zapłatę.

Trzy razy występuje też termin: „rozbić” (hebr. שָׁבַר [fonet. *shabar*]). Liczba 3 wskazuje na ważność i doniosłość. Kryje w sobie też sens pełni danego epizodu. Kiedy jakieś wydarzenie zdarza się 3 razy, jego realność zostaje podkreślona. Np. Piotr 3 razy zaparł się Jezusa, a to oznacza, że zaparł się całkowicie. U Łk Piłat trzykrotnie starał się uwolnić Jezusa, natomiast arcykapłani i przywódcy ludu trzykrotnie Go skazali. Podkreśla to radykalny charakter odrzucenia Jezusa (Łk 23,3–25). W Ewangelii Jana Jezus po zmartwychwstaniu, po trzykrotnym ukazaniu się uczniom, trzykrotnie pytał Piotra, czy Go miłuje. Piotr trzykrotnie udzielił odpowiedzi twierdzącej (J 21,15–17). W ten sposób Jezus przywrócił swoją więź z Piotrem, podkreślając pełnię odnowienia w sposób radykalny⁴².

4.5. Terminy: „góry” oraz „góra”

D.I. Block w swojej publikacji z 2014 r. stawia pytanie: „Co się stało z tradycyjną teologią Syjonu w przepowiadaniu Ezechiela?”⁴³. Dochodzi do wniosku, że kryzys teologiczny, który poprzedza upadek Jerozolimy, doprowadził Ezechiela do zerwania z filarami, na których przymierze z Bogiem zbudowało swoje wyobrażenia o wiecznym bezpieczeństwie, m.in. tradycyjnej teologii syjońskiej⁴⁴.

⁴¹ RYKEN – LONGMAN III – WILHOIT (ed.), *Słownik symboliki biblijnej*, 691.

⁴² RYKEN – LONGMAN III – WILHOIT (ed.), *Słownik symboliki biblijnej*, 1026.

⁴³ “What has happened to traditional Zion theology in the preaching of Ezekiel?”, D.I. BLOCK, “Zion Theology in the Book of Ezekiel”, *By the river Chebar. historical, literary, and theological studies in the book of Ezekiel* (ed. DANIEL I. BLOCK; Eugene, OR 2013) 1–9, 6.

⁴⁴ BLOCK, „Zion Theology”, 7.

Kilka lat później Anja Klein jest przekonana, że teologia syjońska przeszła w Księdze Ezechiela decydującą zmianę i jest w rzeczywistości siłą napędową koncepcji gór Izraela⁴⁵.

Termin „góry” (הַרִי/הַרִים) występuje w antytetycznych tekstach: Ez 6,1-14 (groźby) oraz Ez 36,1-15 (błogosławieństwo). W tych mowach góry są traktowane podmiotowo, do nich Bóg przemawia. Jest to personifikacja gór, gdyż w gruncie rzeczy Bóg przemawia do Izraelitów. W pozostałych miejscach (Ez 7,16; 18,6.11.15; 19,9; 31,12; 33,28; 34,6.13.14; 37,22; 38,8.20; 39,2.4.17) góry są elementem krajobrazu.

Jednakże w Księdze Ezechiela występuje także termin „góra” (הַר/הָרָה). Często z określeniami, np. Ez 11,23 (chwała Boga opuszcza Jerozolimę) – „która jest od wschodu miasta” (chodzi o Górę Oliwną), 17,22 (alegoria o orłach, gdzie ukryci są królowie: Babilonii, Sedecjasz, Egiptu, Jojakin, a na końcu Król Świata) – „wysokiej i wyniosłej” (הַר־גְּבוּהַ וְתֹלֵל), 20,40 (historia niewierności Izraela) – „na górze Mojej, na górze świętej Izraela” (בְּהַר־קְדְּשֵׁי בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל), 40,2 (budowa przyszłej świątyni) – „do kraju Izraela i postawił mnie na górze wysokiej bardzo” (אֶל־אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיְנִיחֵנִי אֶל־הַר גְּבוּהַ מְאֹד), 43,12 (chwała Boga Izraela wchodzi do nowej świątyni) – „Na szczycie góry cały obszar jej dookoła (סְבִיב) ze wszystkich stron (סְבִיב) najświętszy” (dosł. „święte świętych”; עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלֹו סְבִיב סְבִיב קְדֹשׁ קְדֹשִׁים).

„Góra” występuje też w wyroczniach przeciw Tyrowi, np. Ez 28,14 – „góra święta Boga (בְּהַר קְדֹשׁ אֱלֹהִים) i w w. 16 – „z góry Boga” (מִהַר אֱלֹהִים). Jednak w BH jest użyty termin „Elohim”. Podobnie jak w wyroczni przeciw Egiptowi (Ez 31,1-18) występuje w w. 8 (2 razy) i w. 9 wyrażenie: „ogród Boga” (גֵּן־אֱלֹהִים), a także w w. 9: termin „Eden” (עֵדֵן). W tych wyroczniach stosowane jest słownictwo z Księgi Rodzaju.

Zatem widać, że „góra” w Księdze Ezechiela dotyczy tylko działań Boga Izraela. Wydaje się, że A. Klein poprawnie ocenia przemiany w tej Księdze.

Wnioski

W badanym tekście jest obraz Boga Miłosiernego. Świadczą o tym słowa: „Ale pozostawię przy życiu wam niedobitków miecza pośród pogan, podczas rozproszenia waszego po krajach. I wspomną niedobitki wasze Mnie pośród pogan, gdzie zostali rozpedzeni tam” (Ez 6,8ab). To „pozostawienie przy życiu niedobitków miecza” zostało zapowiedziane w Ez 5,3, gdzie jest mowa o „małej liczbie”⁴⁶.

⁴⁵ „I would like to demonstrate that Zion theology has undergone a decisive change in the Book of Ezekiel and is actually a driving force behind the concept of the mountains of Israel”. A. KLEIN, „Ezekiel among the prophetic tradition”, *The Oxford handbook of Ezekiel* (ed. C.L. CARVALHO; Oxford handbooks; New York, NY 2023) 77–106, 84.

⁴⁶ A. S. JASIŃSKI, *Księga Proroka Ezechiela. Nowy Komentarz. Ez 1–5* (Opole 2017) II, 264.

Jednak dominuje obraz Boga Wszchemogącego, który wyraża groźby wobec ziemi Izraela. Nagromadzone systemy siódmkowe nieuchronnie wskazują, że destrukcja będzie pełna, całościowa.

Prorok ukazuje praktyki bałwochwalstwa jako sprzeciwienie się przymierzowi zawartemu na Synaju. Wszyscy, którzy oddawali się idolatrii, zostaną zniszczeni i nie będą mieli żadnej nadziei, która mogłaby ich uratować przed ponizającą śmiercią, szeroko rozpoznawalną.

Odnowa narodu Izraela oraz nowa rzeczywistość dopiero pojawiają się części konstruktywnej Ez 33–48.

References

- ADAM, K.-P., „Gillûlîm: Rollers, Scarabs in Ezekiel”, *Catholic Biblical Quarterly* 83/2 (2021) 220–240.
- ALLEN, L. C., *Ezekiel 1–19* (Word Biblical Commentary 28; Dallas 1994).
- BLOCK, D. I., *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24* (New International Commentary on the Old Testament; Grand Rapids, MI 1997) I.
- BLOCK, D. I., „Zion Theology in the Book of Ezekiel”, *By the river Chebar. historical, literary, and theological studies in the book of Ezekiel* (ed. DANIEL I. BLOCK; Eugene, OR 2013) 1-9.
- BOSAK, P. C., *Leksykon wszystkich miejsc biblijnych* (Kraków 2016).
- BOSOWSKI, J., „Brak żałoby po śmierci żony proroka Ezechiela (Ez 24,15-27) w świetle retoryki hebrajskiej”, *Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego* 41/2 (2021) 37–60.
- BOSOWSKI, J., „Kocioł Ezechiela (Ez 24,1-14) w świetle retoryki hebrajskiej”, *Scriptura Sacra* <https://doi.org/10.25167/ScrS/3919> 69–84.
- BOSOWSKI, J., „Trzy poziomy struktur i kompozycja w wyroczniach przeciw Egipcjowi. Księga Ezechiela rozdziały od 29 do 32 w świetle retoryki hebrajskiej”, *Scriptura Sacra* <https://doi.org/10.25167/ScrS/5035> 15–61.
- BROWNLEE, W. H., „„Son Of Man Set Your Face», Ezekiel the Refugee Prophet”, *Hebrew Union College Annual* 54 (1983) 83–110.
- CARLO, G. DE, „Il giudizio di Dio su tutto Israele (Ez 6–7)”, *Parole di Vita* 58/4 (2013) 28–33.
- CZERSKI, J., *Apokalipsa Świętego Jana. Wstęp i komentarz. Cz. I. Ap 1–3* (Opole 2018).
- GREENBERG, M., *Ezekiel 1–20* (Herders Theologischer Kommentar zum Alten Testament; Freiburg im Breisgau 2001) I.
- GREENBERG, M., *Ezekiel 1–20* (The Anchor Yale Bible Commentaries; New Haven, Conn. 1983).
- HOMERSKI, J., *Księga Ezechiela* (Pismo Święte Starego Testamentu 11/1; Poznań 2013).
- JASIŃSKI, A. S., *Księga Proroka Ezechiela. Nowy Komentarz. Ez 1–5* (Opole 2017) II.
- JASIŃSKI, A. S., *Księga Proroka Ezechiela. Nowy Komentarz. Ez 6–10* (Opole 2017) III.
- JASIŃSKI, A. S., *Księga Proroka Ezechiela. Nowy Komentarz. Wstęp. Cz. 3* (Opole 2023) XIII.
- JASIŃSKI, A. S., „Wstęp pastoralny do Księgi Ezechiela”, *Roczniki Teologiczne* <https://doi.org/10.18290/rt21681-4> 49–67.

- JENNI, E. – WESTERMANN, C., *Theological lexicon of the Old Testament* (Peabody, MA 1997).
- KLEIN, A., “Ezekiel among the prophetic tradition”, *The Oxford handbook of Ezekiel* (ed. C.L. CARVALHO; Oxford handbooks; New York, NY 2023) 77–106, <https://doi.org/10.1093/oxford-hb/9780190634513.013.12>.
- KOEHLER, L. – BAUMGARTNER, W. – STAMM, J. J., *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2008) 2: Słownik hebrajsko-polski, słownik aramejsko-polski.
- KOWALSKI, B., *Die Rezeption des Propheten Ezechiel in der Offenbarung des Johannes* (Stuttgarter biblische Beiträge 52; Stuttgart 2004).
- MAYFIELD, T. D., „A Re-Examination of Ezekiel’s Prophetic Word Formulas”, *Hebrew Studies* 57 (2016) 139–155.
- MEYNET, R., „Binarność, podstawowa cecha języka biblijnego”, *Język Biblii a język współczesny. Praca zbiorowa* (Kraków 2006) 11–22.
- MEYNET, R., „Terminologia specjalistyczna” (2021) https://www.retoricabiblicaesemitica.org/wp-content/uploads/2021/06/4_Terminology_Polski_21.05.18.pdf.
- PAWEŁ BISKUP, „Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich”, *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje. Tekst łacińsko-polski* (ed. E. FŁORKOWSKI – J. GROBLICKI; Poznań ²1968) 517–523.
- POLSKA RADA CHRZEŚCIJAN I ŻYDÓW, „Dabru emet – mówcie prawdę!” (2000) <https://www.prchiz.pl/prchizwypzyd1popup> [dostęp luty 12, 2024].
- RUMIANEK, R., „Księga Ezechiela”, *Prorocy. Hebrajsko-polski Stary Testament. Przekład interliniarny z kodami gramatycznymi, transliteracją i indeksem słów hebrajskich* (ed. A. KUŚMIREK; Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2008).
- RYKEN, L. – LONGMAN III, T. – WILHOIT, J. (ed.), *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2003).
- STRONG, J., *Grecko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów greckich i kodami Popowskiego* (Prymasowska Seria Biblijna 42; Warszawa 2015).
- STRONG, J., *Hebrajsko-polski i aramejsko-polski słownik Stronga z lokalizacją słów hebrajskich i aramejskich oraz kodami Baumgartnera* (Prymasowska Seria Biblijna; Warszawa 2017).
- SZCZEPANOWICZ, B., *Atlas roślin biblijnych. Pochodzenie, miejsce w Biblii i symbolika* (Kraków 2003).
- ZESPÓŁ BIBLISTÓW POLSKICH Z INICJATYWY TOWARZYSTWA ŚWIĘTEGO PAWŁA, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu: najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem* (ed. T. BRZEGOWY et al.; Częstochowa 2009).
- „Wstęp do Księgi Daniela”, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych ze wstępami i komentarzami* (ed. M. PETER – M. WOLNIEWICZ; Poznań ⁴2009) 3: Stary Testament 416–418.

